

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Дана оцінка за критеріальними показниками конкурентоспроможності України в процесі інтеграції до Європейських та Міжнародних співтовариств у порівнянні з іншими країнами.

The given evaluation behind criteria indicator of competitiveness Ukraine in the process integration to European and International community as compared with another countries.

Ключові слова: конкурентоспроможність, оцінка конкурентоспроможності, Світовий економічний форум, рейтинг, індекс, чинники зростання.

Key words: competitiveness, evaluation competitiveness, World economic forum, rating, index, factors of rise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна має унікальну можливість надати своїй економіці системності, синергії та соціально орієнтованого характеру через підвищення конкурентоспроможності та можливості ефективної інтеграції у світовий економічний простір. Поняття "конкурентоспроможність" — це складна для однозначного трактування, розуміння, аналізу та моделювання багатовимірна категорія, яка має велике практичне значення і пізнання якої потребує комплексного підходу на макро- та мікроекономічному рівнях. Конкурентоспроможність стає головним у визначенні іміджу підприємства і ефективності його діяльності. Вона реалізується через високу якість товару, тільки тоді він матиме попит споживача.

Категорія "конкурентоспроможність" використовується відносно конкретного об'єкта дослідження: критерії, характеристики, чинники, товар, підприємство, регіон, держава.

Аналіз методологічних підходів до визначення конкурентоспроможності товару свідчить про те, що значні аспекти досліджуваної проблеми вивчені недостатньо з багатьох причин, а саме: новизни, складності, багатогранності, зокрема, не існує єдиного чіткого визначення "конкурентоспроможності продукції" та підходу до трактування цієї категорії, особливо на мікроекономічному рівні. Як наслідок, в науковій літературі зустрічаємо різні методологічні підходи до трактування та оцінки конкурентоспроможності товару, пошуку шляхів його підвищення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми конкурентоспроможності досліджені вченими: Д. Рікардо [1], М. Портера [2], Й. Шумпетера [3], Ф. Хайєка [4], П. Корнеліус, Дж. Бланке, Ф. Пауа [5], В.О. Точилін [6] та ін. Основний акцент у дослідженнях вищезгаданих науковців ґрунтувався на засадах, принципах, законах функціонування, проведенні аналізу, процедурах оцінки конкурентоспроможності товару.

Мета дослідження — дати оцінку конкурентоспро-

можності національних економік та визначити рейтинг України в глобальному вимірі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінка конкурентоспроможності національної економіки в контексті вступу до СОТ стосується, насамперед, можливостей національного виробництва конкурувати на внутрішньому і зовнішніх ринках. Комплексний підхід до оцінки конкурентоспроможності у 133 країнах світу здійснює Світовий економічний форум (World Economic Forum — WEF) відповідно до 300 критеріальних оцінок [7]. У відповідності цього кожна країна має свій рейтинг. Цей рейтинг — визначається цілою низкою переважно економічних показників: від захисту майнових прав до поширення інтернету в школах, від частки жінок у робочій силі до рівня інфляції а також таких класичних показників, як валовий внутрішній та національний продукт.

У міжнародних рейтингах конкурентоспроможності Україну традиційно відносять до країн, що розвиваються, які характеризуються підвищеною політичною і економічною нестабільністю, несприятливим інвестиційним кліматом, надзвичайно високими ризиками господарської діяльності, зниженням рівня валового внутрішнього продукту в порівнянні з попередніми періодами та значним погіршенням стану справ у банківському секторі [8].

У цьому рейтингу Україна в 2010 р., за оцінками експертів, займає 89 місце (табл. 1), в 2009 році Україна знаходилася на 82 місці, а в 2008 році — на 72 місці, тобто Україна опустилася порівняно з цим роком на 17 позицій. Починаючи із 2001 року її рейтинг знизився на 30 позицій.

Експерти Світового економічного форуму оцінюють Україну в рейтингу: банківський сектор — на 138 місці, рівень захисту прав дрібних акціонерів — 138 місце, ефективність використання законодавчої бази у врегулюванні суперечок — 138 місце, низький рівень захисту прав власності — 135 місце, незалежність юстиції — 134 місце, неетичну поведінку в компаніях — 130 місці,

а також рівень економічної свободи — 162 місце.

Серед небагатьох показників, за якими Україна має високий рейтинг (з точки зору роботодавців), — висока продуктивність праці — 26 місце, низькі витрати на зарплату — 21 місце, а також легкість, з якою можна звільнити робітників — 18 місце, якість освітньої системи — 56 місце, якість діяльності наукових установ — 42 місце, якість життя — 73 місце [10].

Високі показники у рейтингу, за даними WEF, в 2009 р. спостерігаються у таких країнах: Швейцарія, США й Сінгапур, вони мають високу конкурентоспроможність, що проявляється у високій якості життя, кращих соціальних стандартів та передових наукових технологіях, а найгірші — Бурунді, Зімбабве й Чад [9]. Звідси можна провести таку характеристику рейтингу конкурентоспроможності країн:

— Швейцарія — 1 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. підвищився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 4 позиції завдяки злагодженій банківській системі);

— США, яка постійно займала в рейтингу поточної конкурентоспроможності 1 місце, в 2009 р. займає 2 місце, а в 2010 р. — 4 місце внаслідок знецінення валюти, необгрунтованій кредитній політиці та настанням світової фінансової кризи;

— Фінляндія — 7 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 6 позицій);

— Німеччина — 9 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 5 позицій);

— Великобританія — 12 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 5 позицій, але порівняно з 2009 р. рейтинг підвищився на 1 позицію);

— Китай — 27 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. підвищився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 16 позицій), в останні роки стрімко демонструє високу динаміку розвитку економіки і підвищення рівня конкурентоспроможності, що характеризується зростанням кількості як великого, так і малого бізнесу.

Далі за рейтингом йдуть країни, які, незважаючи на зниження рейтингу, мають високий технічний потенціал, характеризуються зростанням приватного підприємництва, сферою послуг, розвитком торгівлі, туризму, матеріально-ресурсним забезпеченням, а також невеликою локалізацією великих підприємств. До цієї групи входять країни минулого Соціалістичного табору та ко-

Таблиця 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності згідно з оцінками Світового економічного форуму

	Рейтинг поточної конкурентоспроможності (місце)					Рейтинг зростання конкурентоспроможності (місце)				
	2001	2002	2008	2009	2010	2001	2002	2008	2009	2010
Швейцарія	5	5	2	1	1	15	6	2	3	1
США	2	1	1	2	4	2	1	1	1	4
Фінляндія	1	2	6	6	7	1	2	6	12	7
Німеччина	4	4	5	7	9	17	14	7	14	9
Великобританія	7	3	9	13	12	12	11	12	8	12
Китай	43	38	34	29	27	39	33	30	32	27
Чеська Республіка	34	34	33	31	36	37	40	33	24	36
Словенія	32	27	42	37	45	31	28	41	37	45
Польща	42	46	53	46	39	41	51	52	31	39
Литва	50	40	44	53	47	43	36	43	47	47
Угорщина	27	28	62	58	52	28	29	61	45	52
Словацька Республіка	40	42	46	47	60	40	49	45	34	60
Російська Федерація	56	58	51	63	63	63	64	50	52	63
Румунія	61	67	68	64	67	56	66	67	49	67
Латвія	41	45	54	68	70	47	44	53	51	69
Болгарія	68	68	76	76	71	59	62	75	62	70
Україна	59	69	72	82	89	69	77	71	68	87
Гондурас	74	78	82	89	91	76	70	81	95	89
Болівія	75	79	118	120	108	78	67	115	128	104
Венесуела	67	72	105	113	122	68	62	103	108	117
Нігерія	66	71	94	99	127	74	71	93	77	121
Зімбабве	65	70	133	132	136	75	79	129	130	130

Джерело: За даними [10]

лишнього радянського Союзу:

— Чеська Республіка — 36 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 2 позиції, зокрема порівняно з 2009 р. рейтинг знизився на 5 позицій);

— Словенія — 45 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 13 позицій);

— Польща — 39 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. підвищився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 3 позиції);

— Словацька Республіка — 60 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 20 позицій);

— Литва — 47 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. підвищився на 3 позиції);

— Російська Федерація — 63 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 рік знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 7 позицій внаслідок світової фінансової кризи, незважаючи на те, що останніми роками рейтинг стрімко зростав, але порівняно з 2009 роком її рейтинг не змінився).

До цієї групи країн слід віднести й ті, які, крім Румунії, тривалий час були досить конкурентоспроможні завдяки інтенсивній діяльності приватних підприємств і туристичній галузі, але в останні роки рівень поточної конкурентоспроможності різко впав. До цих країн, відносяться:

— Угорщина — 52 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на

Таблиця 2. Індекс показників конкурентоспроможності згідно з оцінками Світового економічного форуму у 2010 р.

	Рейтинг конкурентоспроможності за окремими показниками (місце)				
	Розвиток фінансових відносин країни	Промисловість і розвиток інформаційних технологій та		Конкурентоздатність подорожей та туризму	Можливість людського розвитку
		Місце	Рівень прибутковості за групами		
Швейцарія	8	4	високий	1	12
США	1	5	високий	6	4
Швеція	12	1	високий	5	8
Гонг-Конг	3	8	високий	12	20
Сінгапур	4	2	високий	10	26
Австралія	5	16	високий	13	2
Канада	6	7	високий	9	7
Нідерланди	7	9	високий	14	6
Фінляндія	20	6	високий	17	15
Японія	9	21	високий	22	10
Бельгія	10	22	високий	23	17
Франція	11	18	високий	3	13
Німеччина	13	14	високий	2	9
Великобританія	2	13	високий	7	25
Китай	22	37	низький від середнього	39	80
Чеська Республіка	33	36	високий	31	27
Південна Корея	24	15	високий	32	11
Польща	35	65	вищий від середнього	49	38
Словацька Республіка	36	55	високий	54	29
Індія	37	43	низький від середнього	68	105
Російська Федерація	40	80	вищий від середнього	59	60
Угорщина	45	46	високий	38	34
Румунія	44	59	вищий від середнього	63	47
Україна	53	82	низький від середнього	85	118
Нігерія	57	99	низький від середнього	130	119
Венесуела	56	112	вищий від середнього	106	71

Джерело: За даними [11; 12; 13].

25 позицій, але порівняно з 2009 роком її рейтинг підвищився на 6 позицій);

— Латвія — 70 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 29 позицій).

Поряд з Україною у рейтинг WEF ввійшли країни, які в період з 2001 по 2008 рр. мали низьку конкурентоспроможність, незважаючи на те, що є членами Європейського Союзу:

— Румунія — 67 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 6 позицій), але до 2008 р. її рейтинг був близьким до рейтингу України;

— Болгарія — 71 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 3 позиції, але порівняно з 2008 і 2009 рр. її рейтинг підвищився на 5 позицій). Крім того, у 2008 р. рейтинг України на перевищував рейтинг Болгарії на 4 позиції;

— Гондурас — 91 місце (порівняно з 2001 р. за 2010 р. знизився рейтинг поточної конкурентоспроможності на 16 позицій), що знаходиться нижче від України на 2 позиції.

Наступні позиції поза Україною у рейтингу займають Болівія, Венесуела, Нігерія і Зімбабве — їх рейтинг постійно знижується, хоча у Болівії рейтинг у 2010 р.

порівняно з 2009 р. підвищився на 12 позицій, все одно має критичний рівень. У 2001 р. Україна посідала дещо вищу 59 сходинку і випереджала таку країну з перехідною економікою, як Румунію.

Потенціал зростання конкурентоспроможності експертами WEF досліджується на основі аналізу таких факторів, як економічна активність, інновації, трансфер технологій, стан фінансової системи, інтеграція у світове господарство, умови для початку нового бізнесу. На основі цих агрегованих показників щорічно складається рейтинг зростання конкурентоспроможності. Щорічні доповіді Світового економічного форуму про загальну конкурентоспроможність використовуються урядами країн світу для визначення чинників, що стримують економічне зростання, і в ділових колах для прийняття рішень щодо інвестицій. Індеси зростання конкурентоспроможності використовуються для оцінки потенціалу країн у досягненні стабільних

темтів економічного зростання у середньостроковій перспективі. Одне з останніх місць України у цьому рейтингу доводить нагальну необхідність реалізації в Україні послідовної стратегії забезпечення довгострокового, інноваційно орієнтованого зростання і зміцнення національної конкурентоспроможності, особливо при набутті членства у СОТ, оскільки методика обчислення індексів включає саме ті чинники, що є детермінантами економічного зростання країн світу протягом останніх 10 років [5]. Згідно з методикою Світового економічного форуму, змінні, що визначають економічне зростання у середньостроковій і довгостроковій перспективі, поділено на три категорії: технологічні, інституційні, макроекономічні.

Також доцільно провести аналіз конкурентоспроможності України за деякими показниками, що відображені в табл. 2, де також спостерігається рівень конкурентоспроможності, тобто, ступінь відповідності рейтингу деяких показників до загального рейтингу конкурентоспроможності, що відображено у табл. 1.

У табл. 3 наводяться оцінки експертами WEF чинників зростання конкурентоспроможності України.

Згідно з оцінками WEF, що базуються як на статистичних даних, так і на експертних оцінках, для забезпечення зростання конкурентоспроможності національ-

ної економіки України у середньо- і довгостроковій перспективі визначальними чинниками є реалізація інноваційного потенціалу і розвиток трансферу технологій (відповідно досить високі 63 і 124 позиції у рейтингу). Низький потенціал зростання конкурентоспроможності України визначають насамперед інституційні і макроекономічні чинники.

Зокрема, це стосується оцінок кредитоспроможності національної економіки і індексу дотримання законності (відповідно 99 і 138 позиції у рейтингу). Останній розраховується, згідно з методикою WEF, на основі оцінок незалежності суддівства, захисту прав власності, прозорості державних контрактів, впливу організованої злочинності на бізнес.

Членство України у СОТ, як очікується, позитивно вплине на цілий ряд чинників, що формують інституційне і макроекономічне середовище. Приведення законодавства у відповідність з нормами і правилами СОТ стосується державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності, системи стандартизації, митної справи, законодавства у сфері інтелектуальної власності тощо. Зокрема, прямий вплив на зниження індексу корумпованості і відповідно підвищення потенціалу конкурентоспроможності матиме забезпечення прозорості експортно-імпорتنих операцій у відповідності з правилами СОТ. Вважається, що членство у СОТ поліпшує інвестиційний клімат у країні і відповідно умови для іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом нових технологій, а отже через індекс трансферу технологій у свою чергу впливають на зростання індексу конкурентоспроможності України у світових рейтингах [6, с. 35—38].

ВИСНОВОК

В авторському баченні, конкурентоспроможність товару (якість товару, його технічні параметри, смакові, естетичні, фізичні, фізіологічні властивості та екологічні вимоги, відповідність моді, традиціям, іміджу, цін тощо) — це його спроможність витримати конкуренцію порівняно з іншими товарами в регіоні, державі, між державами, відповідати попиту і пропозиції та забезпечити прибутковість. Ступінь визначення конкурентоспроможності залежить від застосування критеріальних оцінок, під якими розуміють сукупність оціночних показників, що являють з собою всі фактори життєдіяльності нашої держави. У рейтингу поточної конкурентоспроможності Україна у відповідності 300 критеріальних оцінок займає 89 місце.

Література:

1. Рикардо Д. Сочинения: / Д. Рикардо [пер. с англ. и под ред. М.Н. Смит.] — Т.2. Статьи и речи о денежном обращении и банках. — М.: Госполитиздат, 1955. — 392 с.
2. Портер М.Е. Международная конкуренция: / М.Е. Портер [пер. с англ.]. Под ред. и предисловие В.Д. Щетинина. — М.: Междунар. отношения, 1993. — 896 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с. (Иссле-

Таблиця 3. Чинники зростання конкурентоспроможності України в оцінках Світового економічного форуму, 2002 та 2008 рр.

Чинники зростання конкурентоспроможності							
технологічні		інституційні			макроекономічні		
Інноваційні	Інформаційні і комунікаційні технології	Трансфер технологій	Дотримання законності	Рівень корупції	Макроекономічна стабільність	Кредитоспроможність	Державні видатки як % ВВП
ранг (місце) серед 80 країн світу у 2002 р.							
38	67	53	73	70	72	75	44
ранг (місце) серед 134 країн світу у 2008 р.							
48	114	88	116	105	82	61	71
ранг (місце) серед 139 країн світу у 2010 р.							
63	68	124	138	127	132	99	96

Джерело: За даними [10, 14]

довання предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры).

4. Хайек Фридрих А. Индивидуальный и экономический порядок. / Фридрих А. Хайек — М.: Издательство: Начала — Фонд, 2001. — 256 с.

5. Cornelius Peter K. The Growth Competitiveness Index: Recent Economic development and the Prospect for a Sustained Recovery [Електронний ресурс] / Peter K. Cornelius, Jennifer Blanke, Fiona Paua. — Режим доступу: <http://weforum.org>

6. Формування галузевих ринків України: перехідний період / За ред. д-ра екон. Наук, проф. В.О. Тоциліна. — К.: Фенікс, 2004. — 332 с.

7. II 300, Institutional Investor's annual ranking of the 300 largest money managers [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.iimagazine.com>

8. Deutsche Welle [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw-world.de/>

9. Телерадіокомпанія "Нова ера" [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://novaera.te.ua/article_view.php?article=3489

10. The Global Competitiveness Report 2010-2011 [Електронний ресурс] / Klaus Schwab, Xavier Sala-i-Martin, Kemal Dervis, Ricardo Hausmann, Felipe Larrain Bascunan, Mari Elka Pangestu. — Режим доступу: <http://www.weforum.org>

11. The Financial Development Report 2010: <http://www.weforum.org>

12. The Global Information Technology Report 2009-2010. ICT for Sustainability [Електронний ресурс] / Soumitra Dutta, Irene Mia. — Режим доступу: <http://www.weforum.org>

13. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011. Beyond the Downturn [Електронний ресурс] / Jennifer Blanke, Thea Chiesa. — Режим доступу: <http://www.weforum.org/ttcr>

14. Institutional Investor country ratings [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.institutionalinvestor.com>

15. Фонд "Ефективне управління" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>
Стаття надійшла до редакції 30.03.2011 р.